

Bo Hyttner har ett lantställe på Vätö i Norrtälje kommun och familjen har provat tre olika system för sommardasset: Mulltoa med urinring, urinseparering samt förbränningstoa. **Daggmasken heter Eisenia fetida** och trivs bara i gödselstackar och komposter.foto: Suzanne Carter-Jackson/Istockphoto

Fullt med missöden när dass töms

Publicerat: 9 juli 2007, 00:00

ANVÄNDBART Så här års är dassen som mest fyllda. Avfallet får vi numera tömma själva

– och få av oss lägger resterna på trädgårdsodlingen. Men med nya toavarianter kan vi gödsla åkrarna med mänskligt kiss.

- Textstorlek: Normal text Större text Störst text
- Skriv ut
- Kommentarer (0 st)

Läs mer

- ["Jobbigt att gå på toa på jobbet"](#)

Trender i tiden

- ["Nu är det riktigt fjantigt"](#)
- [Avund föder köphunger](#)
- [Shoppingjakt efter livet med guldkant](#)
- [Natten med Andromeda svindlar ännu](#)
- [Kalla kårar gör livet värt att leva](#)
- [Tomten är mitt väsen](#)

Han börjar bli expert på toaletter, tycker han, efter ett par olika lantställen, fem i familjen som gör ifrån sig och en fritidskommun som är oerhört restriktiv med vattenspolande avträden.

Just nu försöker Bo Hyttner få ordning på en "maskin" som förvandlar allt till aska på en enda timme genom förbränning. En utmärkt uppfinning, hävdar han.

Ett liknande system hade familjen Hyttner även med den förra stolen på landet på Vätö i Norrtälje kommun. Det var en vanlig mulltoa där det stora hamnade på en gummiplatta och det lilla på en skåra runtom.

–Det gällde bara att hålla rätt vinkel när man satt där –så kisset samlades för sig och bajset hamnade i en hink i botten.

Det är ju det som är finessen, förklarar Bo Hyttner. Det som luktar illa är nämligen kombinationen avföring och urin. Så han hade till och med en liten bruksanvisning på toan som visade hur man skulle göra på dass ...

–Men alltihop var snaskigt att hålla på med, erkänner Bo Hyttner som inte drar sig i första taget för att ta hand om familjens naturliga behov.

–**Gummiplattan skulle göras** rent, och... Nä, fy farao! Vi hade placerat den där ringen fel, fastän det stod 'denna sida upp' på en grön etikett. Det blev översvämning, rann ut på golvet och att bära ut de skvimpande lådorna när de var fulla var en mardröm.

Men det gick bra – förutom den där gången när lådan var så tung att plasthandtaget gick sönder på halva vägen.

Bo Hyttner grimaserar och gör en avvärjande gest med armen.

–Allt rann ut på backen och grannarna ... De försvann in illa kvickt. De satt ute och drack kaffe och hade vinden mot sig.

Sånt hände också för sophämtarna på den tiden det ingick i jobbet att tömma folks dass. "Det sa bara splash och man fick skyffla upp allt i buskarna", berättar Olle Ripa i Tanums kommun i Bohuslän. Fast i början var det tunga järntunnor som skulle förses med lock och skruvas åt med bult.

–Vid den här tiden på sommaren var burken alltid görfull, med råge. På vintern kunde vi ofta ta med oss bara påsen.

Så småningom blev det plasttunnor som skulle hämtas inne på folks ställen och i nästa steg gav kommunen alla husägare med torrdass tio pappkartonger inför sommaren, med ett antal därtill hörande plasticsäckar.

De säckarna skulle väl folk försluta själva, stänga igen kartongerna och ställa ut dem vid grinden?

–**Nja, det var** allt si och så med det, upplyser Olle Ripa. Vi fick ofta gå in och vika ihop åt folk, de fattade ju iingentiing och så var ju ungarna där och de skulle slippa se. Sommargäster, vet du, de hade inte tid med sånt ...

–Dessutom tyckte folk tydligen att det var för dyrt att köpa extra kartonger. Så fort kommunens tilldelning var slut började de pinka ute och använde dasset bara till bajset. Kartongerna kunde vara så fulla att de buktade.

Allra värst var det när det regnade, berättar Olle Ripa. Då satt folk inne "och åt så det bara knakade". I dåligt väder kom dessutom flera gäster som också åt och gick på dass. Det blev görfullt, som han säger. Nä, det var enklare att vara sophämtare när det hade varit soligt och varmt. Då drack folk mest öl, höll sig utomhus och kissade på öarna.

Fanns några torrdass kvar när du slutade hämta sopor för två år sedan?

–**Badet i Gerlesborg** tömde vi själva, och så hade vi en stackare som åkte på att kommunen höjde priset för tömning till 3000 kronor. Gräv ner det, sa vi till henne, betala inte. Men moderna människor från stan, vet du, de är så nervösa. De klarar inte sånt.

Kanske är det därför det går så trögt med att få folk att installera alternativ till vattentoaletter? Både Norrtälje kommun och Tanums kommun har länge försökt få husägarna att byta sina två- och tre-litersspolande toaletter. WC-stolen skulle vara ett minne blott på 2000-talet, trodde man i Tanum. I Norrtälje lockade man med bidrag till dem som bytte till antingen förmultningstoilet, urinseparering eller en ny, supersnålspolande vattentoa med sluten WC-tank.

Av 6000 tillfrågade hushåll tackade alla nej –utom 90 som ville ha den nya vattentoan, tio som valde förmultningssystemet och en (1) som installerade urinseparering.

Så urinseparering har inte slagit alls?

–**Inte för fem** öre, fastslår Lennart Persson, miljövårdsingenjör i Norrtälje, den kommun som har flest fritidsfastigheter i

Sverige –cirka 30000.

–Vi måste hitta lösningar till vattentoan och få till en kretsloppslösning i befintlig bebyggelse. Och vårt försök visar ändå vilken toalösning husägarna är redo att ha. Ska vi möta fastighetsägarnas önskemål, miljökraven och kommunens planer är svaret: slutna WC-tank.

När fritidshus spolar med vanliga toaletter går allt ner i traditionella trekammarbrunnar (slamavskiljare) och blandas med bad-, disk- och tvättvattnet (BDT) – och därmed ofta med kemikalier. Dem vill vi inte ha ut i slam som ska återföras till jordbruket, konstaterar Lennart Persson. Det andra problemet är att 90 procent av allt kväve och 70 procent av allt fosfor som finns i hushållens utsläpp kommer från –just det, toaletterna.

–Det är en onödig växtnäringsförlust som går direkt ut i Östersjön, påpekar Lennart Persson.

Men kan man ta till vara växtnäringen i vårt eget kiss och bajs? Jajamän, säger de ansvariga i både Norrtälje och Tanum. Fast "nummer två" är inte så värdefullt att spara, fekalier innehåller mest bakterier. Det är "nummer ett" som man vill åt.

–Det ger dubbel vinst att ta hand om urinen, säger Rolf Hermansson, byggnadsnämndens ordförande i Tanums kommun. Kiss består av kväve, kalium och fosfor –exakt det som finns i handelsgödsel.

Han räknar med att kommunen kan ta vara på 80 procent av kvävet och 60 procent av det fosfor som försvinner ut med toalettspolningen. Redan idag kan de bohuslänska bönderna själva komma med traktor och tömma tankar hos hushåll som installerat urinseparering.

–Vi har gödslat åkrarna med kiss här sedan 1990-talet, berättar Rolf Hermansson. Däremot är det aldrig åkrar med brödsäd, utan bara sådana som Arla och andra producenter accepterar.

Men man måste inte låta någon komma och ta hand om bajset. Man kan använda de "torra" resterna själv –under förutsättning att man har tillstånd för kompostering. Och den nyaste metoden sker med flygplanstoa och gödselmaskar. Astrid Lofs, doktor i ekologi och tidigare forskare vid Statens Lantbruksuniversitet, tog för tio år sedan patent på sin metod: Nedbrytning med hjälp av maskar som skickas i ett paket på posten och en toastol med vakuumpolning.

–Det säger schlurp och sedan sugts alltihop ut i komposten, berättar hon. Det går åt fyra deciliter vatten, och har man inget indraget i sommarstugan kan man hålla på regnvatten. Man slipper torrdasset och mulltoan som inte fungerar.

Inne hos Astrid Lofs i skånska Hörby står en porslinstoalett med ett likadant vakuumsystem som på tåg och flyg. Allt som hamnar där åker ut i en kompost som döljs av en kur i trädgården: Underst en geoduk, sedan tvättad sand och därpå en säck lecakulor. Det fasta separeras från det flytande, så att säga. Genom en lucka kan hon också slänga ner hushållsavfallet. I det här översta lagret bor gödselmaskarna som kan vara flera hundra i olika storlekar per kvadratdecimeter.

–De trivs och frodas och kan äta sin egen vikt varenda dag, berättar Astrid Lofs. När vintern kommer går de ner i varv, minskar sin aktivitet, förökar sig långsammare och kan till och med krympa.

Hon behöver tömma en skottkärra vartannat år, gissar hon, och får fin, färdigkomposterad, fuktig jord. Och hon är inte ensam om att använda förmultnade toarester till trädgårdsodlingen.

Men är det inte litet ovan för oss?

–**Nja, tycker Lennart** Persson i Norrtälje. Enligt miljöbalken är man verksamhetsansvarig och skyldig att veta vad man gör med sitt komposteringstillstånd.

Och hur vi ska ta hand om resultaten av sommarens alla toalettbesök diskuteras livligt i hans spolningsrestriktiva kommun, intygar Bo Hyttner. På Vätö tipsar grannarna varandra om olika system:

–**Det handlar dels** om investeringen, dels om underhållet. De flesta har mulltoa men pratar om att ha maskar, bära ut på tomten eller kompostera. Det är ett evigt samtalsämne, var så säker...

AGNETA LAGERCRANTZ

08-13 52 88

agneta.lagercrantz@svd.se